

Samenwerkingsagenda van Waterschappen in IRM

Versie 15 februari 2021

Opstellers: Eddy Steenberg, Ysbrand Graafsma, Twan Brinkhof (ism UvW, waterschappen Rijn en Maas)

Aanleiding

De waterschappen zijn partner in de ontwikkeling van het programma Integraal Riviermanagement (IRM). Het programma IRM is een initiatief van Rijk en regio in het kader van het Deltaprogramma. Doel van het IRM is een toekomstbestendig riviersysteem te realiseren langs een integrale aanpak, waarin de verschillende functies en hun opgaven in samenhang en op riviersysteemniveau beschouwd worden. IRM kijkt naar de ontwikkelingen in de Rijn en Maas tot 2050, met een doorkijk naar 2100. IRM levert in de ontwikkelfase tot 2022 de volgende resultaten op:

- Beeld op de Rivier (BoR) als visiedocument voor IRM;
- Nieuw beleid voor de afvoercapaciteit en voor de bodemligging (inclusief (bodem)erosie en de sedimentenbalans);
- Eerste voorstellen voor maatregelpakketten voor de opgaven voor afvoercapaciteit en bodemligging, in samenhang met bestaande functies en opgaven;
- Werkwijze om de opgaven voor afvoercapaciteit en bodemligging in samenhang met andere opgaven in het riviereengebied af te wegen;
- Voorstellen voor financieringsarrangementen en dekking van de kosten;
- Advies voor de organisatie van de uitvoeringsfase.

De dijkgraven en heemraden van de waterschappen in het (boven)riviereengebied hebben in het afgelopen half jaar over IRM van gedachten gewisseld. Ze hebben gesproken over de vraag hoe de waterschappen zich verhouden tot IRM. Uitkomst is om de opbrengst van de overleggen in deze notitie te verwoorden.

Doel en status van notitie

De notitie geeft op hoofdlijnen aan vanuit welke rol, ambitie en inzet de waterschappen meedoen in de ontwikkelfase van het Integraal Riviermanagement.

De Commissies Waterkeringen en Watersystemen van de Unie van Waterschappen bespreken deze notitie in mei 2021 en worden gevraagd de ambitie, kansen en aandachtspunten in te brengen bij de ontwikkeling van het IRM. Direct betrokken waterschappen kunnen de notitie uitwerken en aanscherpen rekening houdend met regio specifieke aandachtspunten bij het IRM.

Rolopvatting

Waterschappen hebben een belangrijke rol in het riviersysteem als beheerder van de primaire waterkeringen. Daarnaast zijn we waterbeheerder van het regionaal watersysteem, waar we werken aan opgaven op het gebied van klimaatadaptatie, droogte en waterkwaliteit. Deze thema's hebben een belangrijke samenhang met het hoofdwatersysteem en het programma IRM. De waterschappen zijn partner in het zoeken naar integrale oplossingen en in gebiedsontwikkeling gericht op synergie tussen opgaven en ambities voor waterveiligheid, natuur, economie, circulariteit, energie en ruimtelijke kwaliteit. Vanuit die rolopvatting denken en werken de waterschappen mee aan het Integraal Riviermanagement.

Ambitie en inzet

Op basis van onze rolopvatting zijn een aantal vertrekpunten bepaald waarlangs wij meedenken en meewerken in het voorbereiding en ontwikkeling van het IRM:

- **Het riviersysteem, de dijken langs de rivieren en het regionale watersysteem zijn inherent aan elkaar verbonden.**

We zijn als samenwerkende partners samen aan zet voor een klimaatrobuuste en duurzame inrichting van Nederland als waterland en daarbij horende ruimtelijke kwaliteiten. Er is een sterke wederzijdse relatie tussen het regionale (water)systeem en de grote rivieren. Voor opgaven zoals droogte, waterkwaliteit, natuur en energie is het wenselijk over de grenzen van het hoofdwatersysteem te kijken. Maatregelen in het regionaal (water)systeem en IRM moeten elkaar versterken.

- **Het riviersysteem en de zoetwatervoorziening in Nederland zijn nauw verbonden.**

De strategische zoetwatervoorraad van het IJsselmeer, de terugdringing van zout water en droogte zijn belangrijke thema's die het riviersysteem en regionale watersystemen verbinden. Keuzes in de afvoercapaciteit én de -verdeling vragen een beschouwing in samenhang met regionale systemen en andere systemen zoals het IJsselmeer en de zuidwestelijke Delta. Keuzes die in het Deltaprogramma Zoet Water worden voorbereid, zullen meegenomen moeten worden in IRM.

- **In 2050 voldoen aan de dijken aan de veiligheidsnormen**

Waterschappen hebben als beheerder de verantwoordelijkheid de waterveiligheid conform de wettelijk normen voor dijken op orde te houden en te brengen. De waterschappen zijn met het Rijk een alliantie aangegaan om via het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) de dijken waar nodig te verbeteren. Wij nemen ruimtelijke kwaliteit, ontwikkelingen en ambities mee in de (vorbereiding van de) projecten, rekening houdend met uitvoerbaarheid en haalbaarheid. We verwachten van betrokken partijen tijdige besluitvorming en financiering voor de eventuele meerkosten.

- **Rivierverruiming en bijbehorende waterstandsverlaging en dijkverbeteringen zijn complementaire maatregelen**

Waar meerdere opgaven en ambities in het rivierengebied samen komen kan rivierverruiming kansrijk zijn. Bijvoorbeeld bij natuur en grondstoffenwinning. Rivierverruiming kan een aanvulling zijn op een dijkversterking omdat minder of geen dijkverhoging nodig is, grondstoffen beschikbaar komen of de ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit kan verbeteren. Het HWBP draagt bij aan rivierverruiming naar rato van vermeden kosten voor dijkverbeteringen. De financiële uitwisseling is vastgelegd in de notitie 'vermeden kosten dijkversterking' van de waterschappen en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

- **Trajectaanpak HWBP voor samenspel**

Het IRM heeft de opdracht om een werkwijze te ontwikkelen waarbij IRM verbonden wordt met andere programma's zoals het HWBP, PAGW en KRW. Dit gaat over het verbinden van uitgangspunten, programma's, projecten in tijd en geld. De waterschappen bereiden dijkverbeteringen voor met een trajectaanpak om de scope voor de waterveiligheidsopgave te verkennen en te onderzoeken waar in het gebied andere opgaven en ambities liggen. De trajectaanpak is voor ons een goede basis voor meer integraliteit in het riviersysteem.

Kansen voor samenhang en verbinding

Op basis van de vertrekpunten zien de waterschappen kansen voor samenhang en verbinding met het IRM. Verbinden van doelen en afstemming van planningen op programmaniveau, maar ook via de regionale samenwerkingsverbanden.

Verbinding van uitvoeringsopgaven. De grootste winst is te halen op projectniveau in de verbinding met uitvoeringsmaatregelen zoals de Kaderrichtlijn Water (KRW), het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW). Het tijdig afstemmen van initiatieven en projecten in het riviersysteem en soms binnendijks geeft draagvlak in het gebied en bij inwoners en biedt kansen voor een efficiënte voorbereiding en uitvoering. Samenspel op programmaniveau kan leiden tot een effectieve inzet van middelen en een goed inzicht in cofinanciering op projecten zo integraal mogelijk te realiseren. De waterschappen zien in ieder geval kansen bij:

- **Regionale delta strategieën als verbinding met het regionaal (water)systeem**
De dit jaar op te starten regionale Delta strategieën zijn belangrijk voor de verbinding tussen de verschillende schaalniveaus. Daarbij is het belangrijk de raakvlakken en afhankelijkheden tussen regio's in beeld te brengen in het bijzonder voor het waterverdelingsvraagstuk (IJsselmeergebied en Zuidwestelijke Delta). Het verbinden van het riviersysteem met het regionaal (water)systeem (samenvallen hoogwaterpiek en wateroverlast, droogtebestrijding, zoetwaterinname, waterkwaliteit, natuur en ruimtelijke ordening).
- **Afstemming tussen programma's en samenwerking in projecten**
Een gezamenlijke werkwijze kan zorgen voor vroegtijdige afstemming tussen de programma's in en om de rivier (HWBP, IRM, KRW, PAGW, Aanpak stikstof en Scheepvaart) om opgaven en ambities van het partijen tijdig bijeen te brengen. Dat resulteert in gebiedsgericht werken en het verbinden van opgaven in projecten en daarmee in maatschappelijke meerwaarde, doelmatig werken en minder overlast in het gebied.
- **Brede kijk bij dijkverbeteringen**
In de verkenningsfase van HWBP-projecten onderzoeken we de raakvlakken met IRM en andere programma's of opgaven. Het HWBP geeft hier voldoende ruimte voor met een brede trajectaanpak en een programma dat 12 jaar vooruitkijkt. De 1- overheidsgedachte of duurzaamheidsdoelen (reductie stikstof of CO₂) kunnen katalysatoren zijn voor een integrale aanpak. De alliantie van rijk en waterschappen stelt jaarlijks een programma op voor 6 jaar met een doorkijk naar nog eens 6 jaar. Wij voeren de projecten vervolgens uit volgens de MIRT-systematiek van verkenning-planuitwerking-realiseren.
- **Compensatie bij dijkverbeteringen**
Bij de compensatieplicht van HWBP voor buitendijks versterken liggen kansen binnen IRM om deze integraal mee te nemen in maatregelen in de uiterwaarden, daarmee kan de compensatie op de juiste plek, tijdstip en op het juiste schaalniveau plaatsvinden. Bijvoorbeeld natuurcompensatie en compensatie van waterstandseffecten. IRM kan ook een geschikt kader bieden om effecten van maatregelen op het niveau van een riviertak of -systeem goed af te wegen.

Aandachtspunten

Het IRM bereidt op dit moment een aantal bouwstenen/producten voor, waarover later in 2021 besluitvorming plaatsvindt. De Waterschappen vinden de onderstaande aandachtspunten belangrijk in de verdere uitwerkingen richting besluitvorming:

- **Sterke verbinding tussen IRM en het regionaal (water)systeem**
Wat zijn effecten van beleidskeuzes voor het hoofdwatersysteem op het regionale watersysteem bijvoorbeeld voor droogte/ontwatering bij lage rivierwaterstanden en zoetwaterbeschikbaarheid.
- **Maatregelen in het rivierengebied vragen om internationale afstemming**
De systeemmaatregelen op de Maas en Rijntakken vragen samenhang over de grenzen heen. Nederland is onderdeel van diverse internationale rivieren. Onderlinge afstemming is noodzakelijk, zoals ook gesteld in de richtlijn Overstromingsrisico's. De maatregelen op de Maas en Rijntakken vragen samenhang over de grenzen heen. In de maatregelenpakketten, afvoercapaciteit en bodemligging mag deze internationale dimensie niet ontbreken.
- **Voortvarend en zorgvuldig besluit over de afvoerverdeling Rijntakken**
De afvoerverdeling is belangrijk voor lopende en toekomstige dijkverbeteringen langs de rivieren. De waterschappen verwachten een voortvarende en zorgvuldige afweging en vervolgens besluitvorming over het afvoerverdelingsvraagstuk. De afweging houdt rekening met de nieuwe veiligheidsnormen en de effecten op lopende en toekomstige dijkversterkingsopgaven om in 2050 de waterveiligheid op orde te hebben. Ook vraagt de afweging nauwe afstemming met Duitsland.
- **Transparante afweging in IRM**
Het afwegings- en beoordelingskader van het IRM is nog niet helder. Beleidsdoelen voor bodemerosie en afvoer zijn in voorbereiding. Voor een brede afweging is het wenselijk ook de doelen voor de andere rivier gebonden functies explicieter te maken en de effecten van keuzes voor de bodemerosie en afvoer scherp in beeld te hebben. IRM vraagt strategische keuzes die verder gaan dan rivierbeheer zoals met name het BoR laat zien. Een transparante afweging en besluitvorming in de vervolgstappen (Nota Kansrijke Alternatieven) is van belang.
- **Leg uit wanneer en op welke wijze het HWBP en IRM elkaar kunnen gaan raken.**
De waterschappen werken al voortvarend aan het verbeteren van de waterveiligheid met de lopende HWBP-projecten. Het is van belang dat ook in deze uitvoeringsfase, dat IRM-helderheid verschaft over wanneer en op welke wijze het HWBP en IRM elkaar kunnen gaan raken. Ook dat is werken vanuit de filosofie van de nieuwe omgevingswet in wording. Als deze uitleg er is, kunnen we al meer als één overheid naar buiten treden en overlast en onnodige ruis voor omwonenden beperken.
- **Meer samenhang in beheer**
Het rivierbeheer en het dijkbeheer hebben sterke relaties en samenhang in met name het voorland (Bijvoorbeeld ten aanzien van benodigde weerstand om piping tegen te gaan,

oevererosie, (neven)geulen, natuurlijk bouwen. Waterschappen willen graag verkennen hoe de ontwikkeling van het IRM ook positief kan bijdragen aan beheer van het voorland. Ook het creëren van nog meer beheerruimte kan een wens zijn.

- **Maak gebruik van de bestaande governance structuren**
Verantwoordelijkheid op het juiste niveau, gedragen visie en maatregelenpakket vanuit de regio.